

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κομματικός ανταγωνισμός και ρητορική. Το ζήτημα της οικονομίας και της μετανάστευσης στον πολιτικό λόγο της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΒΑΜΒΑΚΑ ΖΩΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ, 2017

**Κομματικός ανταγωνισμός και ρητορική. Το
ζήτημα της οικονομίας και της μετανάστευσης
στον πολιτικό λόγο της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ**

Ευχαριστίες

Πριν απ' όλα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Γιάννη Καραγιάννη, που μου έδωσε τη δυνατότητα να ασχοληθώ με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα, μου παρείχε χρήσιμες συμβουλές, σωστή καθοδήγηση και ουσιαστική αφοσίωση ώστε να υλοποιηθεί η παρακάτω εργασία.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την υποστήριξη και την πολύτιμη βοήθειά τους σε όλα τα χρόνια των σπουδών μου.

Περιεχόμενα

Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΡΗΤΟΡΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	9
1.1.: Ρητορεία και πολιτική	9
1.2.: Η λειτουργία της ρητορικής στον πολιτικό λόγο	11
1.3.: Πολιτικός λόγος και εξουσία.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2015	17
2.1.: Το πλαίσιο της προεκλογικής συγκυρίας.....	17
2.2.: Οι ηγετικές προσωπικότητες.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	23
3.1.: Η οικονομική κρίση στον πολιτικό λόγο της ΝΔ	23
3.2.: Η οικονομική κρίση στον πολιτικό λόγο του ΣΥΡΙΖΑ.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	41
4.1.: Η προσφυγική κρίση στον πολιτικό λόγο της ΝΔ.....	41
4.2. Η προσφυγική κρίση στον πολιτικό λόγο του ΣΥΡΙΖΑ	45
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ-ΠΗΓΕΣ.....	51

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι η οικονομική κρίση και το μεταναστευτικό πρόβλημα αποτελούν δύο από τις βασικότερες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει σήμερα η παγκόσμια κοινότητα. Τα προβλήματα αυτά είναι ιδιαίτερα κρίσιμα, αν και σε ανόμοιο βαθμό, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, εν προκειμένω, βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με αυτές του Βορρά. Τόσο η δομή της οικονομίας τους, όσο και η γεωγραφική θέση τους καθιστά δυσχερέστερη την αντιμετώπιση της προσφυγικής και οικονομικής κρίσης που έχουν ενσκήψει τα τελευταία χρόνια. Ιδίως σε ότι αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, η οικονομική κρίση εμμένει σχεδόν οκτώ χρόνια τώρα, γεγονός που αναμφίβολα έχει απροσμέτρητες επιδράσεις σε ποικίλα πεδία του συλλογικού βίου. Από την άλλη, η αύξηση των μεταναστευτικών ροών οξύνει ακόμη περισσότερο την κρίσιμη κοινωνική και οικονομική κατάσταση της χώρας.

Στις συνθήκες αυτές ανακύπτει το ερώτημα αναφορικά με το πως οι βασικές πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα επιχειρούν να αντιμετωπίσουν τις εν λόγω πολλαπλές προκλήσεις. Τα δύο βασικά, από την άποψη της εκλογικής επιρροής, πολιτικά κόμματα της χώρας, που μοιράζονται θέσεις κυβέρνησης και αξιωματικής αντιπολίτευσης, εμφανίζουν ριζικά διαφορετική πολιτική ιστορία, φυσιογνωμία και ιδεολογικό προσανατολισμό. Τόσο ο «Συνασπισμός

της Ριζοσπαστικής Αριστεράς» (ΣΥΡΙΖΑ), όσο και η Νέα Δημοκρατία (ΝΔ) αντιπροσωπεύουν δύο διακριτά πολιτικά «παραδείγματα», αυτά της αριστεράς και της δεξιάς, και παρέχουν διαφορετικές κατευθύνσεις σε ότι αφορά στην ερμηνεία και την αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Στόχος στην παρούσα εργασία είναι να μελετηθούν όψεις αυτών πολιτικών αντιλήψεων και των πολιτικών που προτείνονται από τα δύο κόμματα για την αντιμετώπιση των δύο κρίσεων (οικονομική και προσφυγική). Ειδικότερα, θα εστιάσουμε στη μελέτη του πολιτικού λόγου των δύο ηγετών τους (Α. Σαμαράς και Α. Τσίπρας) κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας των εκλογών του Ιανουαρίου 2015. Η εν λόγω προεκλογική περίοδος είναι εξαιρετικά κρίσιμη από πολλές πλευρές. Αφενός, διεξάγεται μετά τις σεισμικές αλλαγές που επήλθαν στο εγχώριο κομματικό σύστημα με τις εκλογικές αναμετρήσεις το 2012. Οι εκλογές αυτές (Μάιος και Ιούνιος) ανέδειξαν σε θέση αξιωματικής αντιπολίτευσης τον ΣΥΡΙΖΑ, κόμμα που στις προηγούμενες εκλογές το 2009 είχε καταλάβει ένα μικρό ποσοστό των ψήφων (4,60%), ενώ για πρώτη φορά εισέρχεται στη Βουλή ένα αντι-συστημικό κόμμα («Χρυσή Αυγή») που καταλαμβάνει 18 έδρες. Οι ανακατατάξεις που επήλθαν στο κομματικό σύστημα αντανakλούν ευρύτερες αλλαγές στο πεδίο της πολιτικής και της κοινωνίας και η επικύρωσή τους στις εκλογές το 2015 προσφέρει πολλαπλό υλικό για έρευνα. Αφετέρου, όμως, οι αλλαγές αυτές αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας εμμένουσας

οικονομικής κρίσης που πυροδοτεί ραγδαίες κοινωνικές εξελίξεις. Η ψήφιση του δευτέρου «Μνημονίου» (Φεβρουάριος 2012) προκάλεσε σημαντικές κοινωνικές αντιδράσεις, γεγονός που πιστοποιήθηκε με τη θεαματική άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ σε θέση αξιωματικής αντιπολίτευσης και τη συρρίκνωση του μέχρι πρότινος κυβερνητικού κόμματος του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές του Ιουνίου 2012 (13,18% και τρίτη θέση). Ταυτόχρονα με την οικονομική κρίση την κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας επιβάρυνε και η ένταση του προσφυγικού προβλήματος. Αρκεί μόνο στο σημείο αυτό να μνημονευθεί ότι, μόνο για τα 2015, πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες αφίχθησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκ των οποίων οι 885.000 περίπου διαμέσου της Ελλάδας.¹

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας ο προεκλογικός πολιτικός λόγος προσεγγίζεται ως ρητορεία. Εξετάζεται, δηλαδή, από την άποψη των στοιχείων εκείνων της γλώσσας που χρησιμοποιούνται ώστε να πεισθεί κι επηρεασθεί το εκλογικό σώμα. Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται έμφαση στα μεταφορικά σχήματα, στις παρομοιώσεις και στις εν γένει τροπικότητες της γλώσσας (ύφος, δομή, σύνταξη, επίκληση συναισθημάτων, λογοπαίγνια, κ.λπ.) με τις οποίες επιδιώκεται να προωθηθούν συγκεκριμένοι ορισμοί των προβλημάτων και, κατ' επέκταση, των ενδεδειγμένων τους λύσεων. Η προεκλογική περίοδος αποτελεί προνομιακή στιγμή για την εκφορά ενός λόγου που επιδιώκει να κινηθεί σε καθημερινά γλωσσικά συμφραζόμενα και να

¹ Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο με αφορμή το ένα έτος από την έναρξη ισχύος της Δήλωσης ΕΕ και Τουρκίας με αφορμή τις προσφυγικές ροές, στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): http://ec.europa.eu/greece/news/20170317_ee_tourkia_el (ημερομηνία προσπέλασης: 10-2-2017).

εκλαϊκεύσει σύνθετες πολιτικές προτάσεις. Η εξέταση αυτού του λόγου υπό το πρίσμα της ρητορικής πειθούς που αναπτύσσεται παρέχει σημαντικές διόδους μελέτης των «ορισμών κατάστασης» που επιδιώκεται να κυριαρχήσουν στον δημόσιο διάλογο έτσι ώστε να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Προσφέρει επίσης τη δυνατότητα να χαρτογραφηθούν στοιχεία της πολιτικής και ιδεολογικής φυσιογνωμίας που διέπει τη «δεξιά» και «αριστερή» πολιτική ταυτότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΡΗΤΟΡΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1.1.: Ρητορεία και πολιτική

Στην κλασική αρχαιότητα η ρητορική αποτελούσε συμπληρωματικό στοιχείο σε κάθε δραστηριότητα της πόλεως. Ιδίως σε ότι αφορά το πολιτιστικό και οικονομικό κέντρο της αρχαίας Αθήνας, η ρητορική βρήκε πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης. Ανάλογα με την περίπτωση και το είδος του λόγου η ρητορική καταγράφεται πάντοτε ως αναπόσπαστο στοιχείο τους. Παραδείγματος χάρη, σε μεγάλες εορτές εκφωνούνταν λόγοι που εξυμνούσαν το μεγαλείο της πόλης, στα δικαστήρια από διάδικους αναπτύσσονταν δικανικοί λόγοι που τους έγραφαν ρήτορες-λογογράφοι και στην εκκλησία του Δήμου λόγοι συμβουλευτικής και καθοδήγησης σημειώνονται από εξασκημένους ρήτορες οι οποίοι επιδίωκαν να πείσουν τους πολίτες να ψηφίσουν υπέρ ή κατά μιας πρότασης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ρητόρων υπήρξαν οι Ισοκράτης, ο Λυσίας και ο Δημοσθένης.²

Ως ρητορεία μπορεί να ιδωθεί η έμφυτη ή έμπρακτη ικανότητα του ανθρώπου να διαμορφώνει τον προφορικό λόγο με τρόπο ευχάριστο και πειστικό. Στην επιστήμη της πολιτικής, η ρητορεία και η ικανότητα κάποιου να διαχειρίζεται εύκολο τον πολιτικό λόγο είναι προτέρημα. Η άσκηση της πολιτικής χρειάζεται, αν μη τη άλλο, καλή γνώση του λόγου, ευστροφία, ευγλωττία και πλούσιο λεξιλόγιο.

² Βλ. Τσερεβελάκης Γ., «Η πολιτική ρητορεία στη κλασική αρχαιότητα», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://www.patris.gr/articles/61606?PHPSESSID=#.WMhfFqKzINs> (ημερομηνία προσπέλασης: 18-2-2017).

Διαμέσου του πολιτικού λόγου οι πολίτες διαμορφώνουν εικόνα για τις προτεινόμενες πολιτικές και το πολιτικό προσωπικό που θα τους αντιπροσωπεύσει. Πράγματι, ειδικά στο χώρο της πολιτικής η καλή σχέση του ρήτορα με τη γλώσσα είναι καθοριστικής σημασίας και αποτελεί έναν από τους παράγοντες που καθορίζουν το εκλογικό αποτέλεσμα. Η εκφώνηση ενός πολιτικού λόγου άλλωστε απαιτεί γλωσσικές δεξιότητες έτσι ώστε ο/η εκάστοτε ομιλητής να προσαρμόζει το μήνυμά του στο ιδιαίτερο κοινό που απευθύνεται. Γενικότερα, όμως, η χρήση της γλώσσας είναι δηλωτική της φυσιογνωμίας και της πολιτικής ταυτότητας του φορέα του. Η γνωστή σε όλους «ξύλινη γλώσσα» των πολιτικών, δηλαδή εκείνη η μορφή λόγου που περιλαμβάνει συγκεκριμένες φράσεις και χειρονομίες, με σοβαροφανές και δυσνόητο συχνά περιεχόμενο και λεξιλόγιο, με βαρύγδουπες εκφράσεις και ανάλογο τόνο και ύφος, κουράζει το κοινό και εξομοιώνει τους φορείς του ως εκπροσώπους «παρωχημένης» πολιτικής πρακτικής.

Αποτελεί ασφαλώς εύλογο ερώτημα, που διατυπώνεται συχνά, εάν και κατά πόσο αυτή η γλωσσική πρακτική και συμπεριφορά δεν είναι παρά αποτέλεσμα της απόπειρας να αποφεύγεται το περιβόητο «πολιτικό κόστος».³ Μήπως, δηλαδή, οι πολιτικοί αναπτύσσουν μια τέτοιου τύπου ρητορική προκειμένου να αντεπεξέλθουν στο αίτημα

³ Βλ. Κασάπης Π., «Πολιτική πειθώ και συνθηματολογία», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://www.sigmalive.com/archive/simerini/analiseis/politics/170857> (ημερομηνία προσπέλασης: 18-2-2017).

των πολιτών για ευάρεστες πολιτικές και λύσεις στα συλλογικά προβλήματα; Ανεξάρτητα από την απάντηση που μπορεί να δοθεί στο εν λόγω ερώτημα είναι θεμιτό να υποστηριχθεί πως αυτό που χαρακτηρίζει ολοένα και περισσότερο τον σύγχρονο πολιτικό λόγο, ιδίως σε προεκλογικές περιόδους, είναι ότι καταφανώς αυξάνει η χρήση συνθημάτων σε βάρος της αναλυτικής έκθεσης επιχειρημάτων που θα πείθουν –ή όχι– το ακροατήριο. Πράγματι, η στρατηγική λόγου που στηρίζεται στο λογικό επιχείρημα στοχεύει στη λογική επεξεργασία του μηνύματος από την πλευρά του ακροατηρίου. Αντιθέτως, η πολιτική ρητορική που χρησιμοποιεί συνθήματα αποσκοπεί στο συναίσθημα και στο θυμικό των πολιτών. Με τον τρόπο αυτό (ανα)παράγεται ένας «ξύλινος λόγος», ο οποίος στηρίζεται σε επαναλήψεις κλισέ φράσεων και λέξεων, σε επιχειρήματα χωρίς συνεκτική λογική, αλλά με πομπώδες ύφος, ασάφεια και αοριστία.⁴

1.2.: Η λειτουργία της ρητορικής στον πολιτικό λόγο

Όπως ήδη σημειώθηκε, η πολιτική ρητορική είναι αναπόσπαστο τμήμα της προσαρμογής του πολιτικού μηνύματος ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Είναι διαφορετικό, εν προκειμένω, να απευθύνεται κανείς σε κοινό ατόμων που μοιράζονται τις ίδιες απόψεις με τον/ην ομιλητή/ήτρια και διαφορετικό εάν πρόκειται για

⁴ Αυτόθι.

κοινό με αντίθετες απόψεις ή ένα αδιάφορο κοινό. Την ανάγκη γλωσσικών προσαρμογών επιβάλλει επίσης η κοινωνική σύνθεση του ακροατηρίου. Το μήνυμα διαμορφώνεται, αλλά και προσλαμβάνεται, με διαφορετικό τρόπο από ένα κοινό με υψηλό οικονομικό status και επίπεδο εκπαίδευσης και διαφορετικά σε ένα κοινό με άλλα χαρακτηριστικά. Το κοινό στο οποίο απευθύνεται το μήνυμα δεν είναι επομένως αμέτοχο. Ακόμη κι εάν δεν αντιδρά με συγκεκριμένο τρόπο, τα χαρακτηριστικά του έχουν ήδη συνυπολογιστεί στη διαμόρφωση του μηνύματος.

Ασφαλώς, όμως, συχνά υποστηρίζεται πως η Πολιτεία οφείλει να διαμορφώσει συνθήκες τέτοιες ώστε οι πολίτες, παρά τις επιμέρους διαφορές τους, να είναι σε θέση να ελέγχουν κριτικά το πολιτικό μήνυμα. Όπως χαρακτηριστικά έχει λεχθεί, «Αν μια Πολιτεία, μέσα από την εκπαίδευση, μέσα από τους θεσμούς (Διοίκηση), μέσα από τις κοινωνικές της δομές και λειτουργίες (όπως είναι λ.χ. τα Μέσα Ενημέρωσης) δεν έχει δημιουργήσει υπεύθυνους, κριτικά σκεπτόμενους, ευαίσθητους και συνειδητοποιημένους πολίτες, τότε ο πολιτικός λόγος μετατρέπεται σε επικοινωνία τού πολιτικού με οπαδούς και αντιπάλους, δηλ. με προαποφασισμένους έως φανατικούς και με πολιτικά εγκλωβισμένους ψηφοφόρους, για τους οποίους συχνά το στενό προσωπικό συμφέρον (η απόκτηση δύναμης επιρροής, ο διορισμός ενός συγγενικού προσώπου σε μια δημόσια θέση κ.τ.ό.) γίνεται κύριο κριτήριο για το τι θα ψηφίσει στις εκλογές. Δεν είναι τυχαίο ότι οι μεγάλες μετακινήσεις ψηφοφόρων και τα

υψηλά ποσοστά αναποφάσιστων στις εκλογές βρίσκονται κυρίως σε περιοχές (μεγάλα αστικά κέντρα), όπου, κατά κανόνα, υπάρχουν περισσότερο πολιτικά προβληματισμένοι και ευαισθητοποιημένοι πολίτες, με κριτική στάση απέναντι στη ρητορική τού πολιτικού λόγου».⁵

Ο εφοδιασμός των πολιτών με ικανότητες κριτικού ελέγχου της πολιτικής ρητορικής είναι αναγκαίος τόσο για τη διάγνωση των συνθηματολογικών αναφορών που επιδιώκουν να ερεθίσουν συναισθηματικές περιοχές, όσο και των λογικών παραμέτρων με τις οποίες επιχειρείται να πεισθεί το εκλογικό σώμα βάσει συγκεκριμένων επιχειρημάτων. Προφανώς, καμιά πολιτική ρητορική δεν μπορεί να περιοριστεί στη μια ή στην άλλη μορφή. Εάν κάτι χαρακτηρίζει τον πολιτικό λόγο αυτό είναι ότι τα στοιχεία της λογικής και του συναισθήματος διασταυρώνονται. Ωστόσο, ο αναλυτικός διαχωρισμός τους είναι αναγκαίος προκειμένου να εξεταστεί η πολιτική στόχευση και λογική που διέπει τις συγκεκριμένες πολιτικές ρητορείες και τους πολιτικούς λόγους εν γένει. Όπως έχει υποστηριχθεί, «Ο πολιτικός λόγος τής πειθούς είναι αποδεικτικός λόγος. Στηρίζεται στο επιχείρημα, στην απόδειξη τής αλληλουχίας πράξεων και υποσχέσεων που συνιστά την αξιοπιστία τού πολιτικού λόγου, σε μελετημένο σχεδιασμό με συγκεκριμένα προγράμματα, σε

⁵ Βλ.Μπαμπινιώτης Γ., «Τα παιχνίδια του πολιτικού λόγου», *Το Βήμα: Νέες Εποχές*, σ.4-5 , στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=120916> (ημερομηνία προσπέλασης: 19-2-2017).

καθαρό περίγραμμα αρχών και θέσεων, σε δημιουργικές και αποτελεσματικές προτάσεις που μπορούν να επιλύσουν σημαντικά και υπαρκτά προβλήματα τού πολίτη καθώς και σε οράματα που μπορούν να εμπνεύσουν τον πολίτη. Από την άλλη μεριά, ο πολιτικός λόγος τού συνθήματος ενεργοποιεί και εκμεταλλεύεται τα συναισθήματα τού πολίτη: φόβους, άγχος, αγανάκτηση, μίσος, φανατισμό, συμπάθεια, χαρά, ευφορία, ενθουσιασμό, συναισθήματα υπεροχής και δύναμης, συναισθήματα αδικίας, καταπίεσης κ.λπ.».⁶

1.3.: Πολιτικός λόγος και εξουσία

Ένας από τους παράγοντες που καθορίζουν την πολιτική ρητορική είναι και η θέση ενός κόμματος στο πλέγμα εξουσίας. Εν προκειμένω, εάν ένα κόμμα βρίσκεται σε θέση κυβερνητικής εξουσίας η πολιτική ρητορική των στελεχών του κατά κανόνα έχει τη μορφή καταξίωσης και δικαιολόγησης των πολιτικών πεπραγμένων. Αντίθετα, από θέση αξιωματικής αντιπολίτευσης, η πολιτική ρητορική έχει ως επί το πλείστον μορφή απαξίωσης και από-νομιμοποίησης των πολιτικών επιλογών. Όπως χαρακτηριστικά έχει σημειωθεί, «Τα πάντα έχουν καλώς στον κυβερνητικό πολιτικό λόγο, τα πάντα βαίνουν κατά κρημνών σύμφωνα με τον πολιτικό λόγο της αντιπολίτευσης. Ο κυβερνητικός λόγος μιλάει καταξιωτικά για σημαντικό έργο που έχει συντελεστεί· για γνώση των θεμάτων και

⁶ *Αυτόθι.*

για πείρα· για επιτυχείς χειρισμούς· για σοβαρότητα και εγκυρότητα στην άσκηση της πολιτικής· για ανάγκη συνέχισης και ολοκλήρωσης τού κυβερνητικού έργου που βρίσκεται εν εξελίξει κ.λπ.. Ο αντιπολιτευτικός πολιτικός λόγος είναι προβλέψιμα απαξιωτικός: ανυπαρξία έργου από το κυβερνών κόμμα, άγνοια των θεμάτων, απειρία, ανικανότητα χειρισμών, έλλειψη σοβαρότητας, κύρος μηδέν, πλήρης αναξιοπιστία κ.λπ.».⁷ Το αποτέλεσμα αυτής της προβλέψιμης συμπεριφοράς σε επίπεδο πολιτικής ρητορικής είναι η γενικότερη απαξίωση του πολιτικού λόγου.⁸

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι αυτές οι μορφές πολιτικής ρητορικής ανάλογα με τη θέση των πολιτικών κομμάτων στο θεσμικό πλέγμα εξουσίας επιβεβαιώνεται στην περίπτωση του εγχώριου κομματικού και πολιτικού συστήματος. Πρόκειται για πολιτικό λόγο που έχει αμιγώς κομματική έκφραση, με την έννοια ότι δεν μπορεί παρά να αχθεί πάνω και πέραν του στενού κομματικού ορίζοντα, αλλά στρατεύεται ολοσχερώς υπό τη στενή κομματική του κοίτη. Το αποτέλεσμα αυτής της πρόσδεσης είναι ένα μονότονα επαναλαμβανόμενο μοτίβο πολιτικής ρητορικής που απολήγει σε «ξύλινο λόγο». Όπως χαρακτηριστικά έχει υποστηριχθεί, «Δεν είναι η μορφή της γλώσσας (λεξιλόγιο, γραμματικοί τύποι, σύνταξη) που κάνει τη ξύλινη γλώσσα. Το περιεχόμενο τού πολιτικού λόγου, οι προθέσεις, η συμμόρφωση σε προδιαγεγραμμένα οχήματα και δομές

⁷ *Αυτόθι.*

⁸ *Αυτόθι.*

σκέψης είναι που γεννά και το γλωσσικό ύφος το οποίο χαρακτηρίζεται ως ξύλινη γλώσσα».⁹

⁹ *Αυτόθι.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2015

2.1.: Το πλαίσιο της προεκλογικής συγκυρίας

Οι βουλευτικές εκλογές τον Ιανουάριο το 2015 υπήρξε πρόωρες εξαιτίας της αδυναμίας εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας από τη Βουλή. Ο μοναδικός υποψήφιος (Σταύρος Δήμας), που προτάθηκε από το κυβερνών κόμμα της ΝΔ και υποστηρίχθηκε από το ΠΑΣΟΚ και ορισμένους ανεξάρτητους βουλευτές, δεν κατάφερε να συγκεντρώσει τον απαιτούμενο αριθμό των 180 ψήφων που προβλέπει σχετικά το Σύνταγμα. Προκηρύχθηκαν έτσι εκλογές για την 25^η Ιανουαρίου, οι οποίες διεξήχθησαν από την κυβέρνηση Α. Σαμαρά.

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης εκλογικής αναμέτρησης εγγράφονται αναμφίβολα στη δυναμική που διαφάνηκε στις εκλογές το 2012. Όπως παρατηρούμε από τον κάτωθι Πίνακα 1, ο ΣΥΡΙΖΑ, υπό την ηγεσία του Αλέξη Τσίπρα, αύξησε σημαντικά το ποσοστό του σε σχέση με τις εκλογές τον Ιούνιο το 2012. Απέσπασε εν προκειμένω το 36,34% των ψήφων και κατέλαβε 149 έδρες. Η ΝΔ, υπό την ηγεσία του Αντώνη Σαμαρά, μείωσε τις δυνάμεις της και περιορίστηκε σε θέση αξιωματικής αντιπολίτευσης με 76 έδρες. Μετά από συμφωνία με τον πρόεδρο των «Ανεξαρτήτων Ελλήνων» Παναγιώτη Καμμένο, ΣΥΡΙΖΑ και «ΑΝ.ΕΛ.» σχημάτισαν κυβερνητική συμμαχία που έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή. Η Βουλή που προέκυψε εξέλεξε ως Πρόεδρό της την βουλευτριά Ζωή

Κωνσταντοπούλου, ενώ κατόπιν (Μάρτιος 2015) εξέλεξε ως Πρόεδρο της Δημοκρατίας τον Προκόπη Παυλόπουλο.¹⁰

Πίνακας 1

Συγκριτικά ποσοστά εκλογικής επιρροής και εδρών (Ιούνιος 2012 – Ιανουάριος 2015)

Κόμμα	Επικεφαλής	%	± 2012	Έδρες	± 2012
ΣΥΡΙΖΑ	Α. Τσίπρας	36,34	+ 9,45%	149	+78
ΝΔ	Α. Σαμαράς	27,81	- 1,85%	76	-53
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	Ν. Μιχαλολιάκος	6,28	- 0,64%	17	-1
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	Στ. Θεοδωράκης	6,05		17	
ΚΚΕ	Δ. Κουτσούμπας	5,47	+ 0,97%	15	+3
ΑΝΕΞ. ΕΛ.	Π. Καμμένος	4,75	- 2,76%	13	-7
ΠΑΣΟΚ	Ε. Βενιζέλος	4,68	- 7,60%	13	-20

Πηγή: Υπ. Εσωτερικών (επεξεργασμένα στοιχεία)

Η εξέταση της πολιτικής αντιπαράθεσης που έλαβε χώρα στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας τον Ιανουάριο του 2015 απαιτείται να συνυπολογίζει αυτήν ακριβώς τη δυναμική του ΣΥΡΙΖΑ στην πορεία για την κατάκτηση της πρώτης θέσης σε ποσοστό ψήφων. Οι προσδοκίες που καλλιεργούσε η διαφαινόμενη νίκη, καθώς και οι κίνδυνοι που αυτή γινόταν αποδεκτό από αντίπαλες πολιτικές δυνάμεις πως συνεπαγόταν, διαμόρφωνε εν πολλοίς το πλαίσιο της δημόσιας ρητορείας και στρατηγικής. Όλα αυτά στο πλαίσιο μιας εμμένουσας οικονομικής κρίσης και συνεχούς αύξησης των προσφυγικών ροών οι οποίες δημιουργούσαν ασφυκτικές κοινωνικές συνθήκες.

¹⁰ Βλ. Εκλογές Αποτελέσματα, «Αποτελέσματα Εθνικές βουλευτικές εκλογές Ιανουάριος 2015», στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://www.kalpes.gr/ekloges-apotelesmata/vouleytikες-ianoyarios-2015/> (ημερομηνία προσπέλασης: 10-3-2017).

Πράγματι, στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας, πέντε χρόνια μετά την εφαρμογή προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής και εσωτερικής υποτίμησης (από το 2010), η ελληνική οικονομία συνέχιζε να είναι εγκλωβισμένη στην ύφεση, στη στασιμότητα, στην ανεργία και στον αποπληθωρισμό. Αβεβαιότητα κυριαρχούσε σε όλα τα επίπεδα των οικονομικών αποφάσεων. Οι προκλήσεις για την οικονομία και την κοινωνία ήταν μεγάλες και αυξάνονταν μέσα στο μεταβαλλόμενο και ασταθές ευρωπαϊκό και γεωπολιτικό περιβάλλον. Η άμεση μετάβαση της οικονομίας σε βιώσιμη, σταθερή και διατηρήσιμη ανάπτυξη με απασχόληση και κοινωνική συνοχή είναι ζωτικής σημασίας για τους εργαζομένους και τους συνταξιούχους, για την ουσιαστική αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που προκάλεσαν οι πολιτικές της λιτότητας.¹¹ Δεν είναι επομένως λίγα τα προβλήματα που ταλανίζουν τη χώρα την περίοδο αυτή. Το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης αποσυντόνιζε περαιτέρω την κυβερνητική μηχανή καθώς μαζί με την κρίση της οικονομίας έπρεπε να αντιμετωπιστεί και η σημαντική ροή προσφύγων προς τη χώρα. Η ανθρωπιστική κρίση εμφανιζόταν ως ένα από τα κρισιμότερα θέματα που καλούνταν να αντιμετωπίσει η ελληνική πολιτεία και κοινωνία. Παράλληλα με τα μείζονα οικονομικά της προβλήματα, δηλαδή, η Ελλάδα έπρεπε να περιθάψει σημαντικό αριθμό προσφύγων και μεταναστών που αναζητούν καλύτερες

¹¹ Βλ. Ινστιτούτο Εργασίας- Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Γ.Σ.Ε.Ε, «Ετήσια Έκθεση 2015- Η ελληνική οικονομία και η Απασχόληση», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link) : <http://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2015-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholisi> (ημερομηνία προσέλασης: 20-2-2017).

συνθήκες ζωής. Στόχος καθόλου εύκολος, που θα αναδειχθεί αντίθετα σε εστία διαρκούς προστριβής και έντασης στη δημόσια αντιπαράθεση που θα λάβει χώρα στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου τον Ιανουάριο του 2015.

2.2.: Οι ηγετικές προσωπικότητες

Ο Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, Α. Τσίπρας, γεννήθηκε στην Αθήνα την 28^η Ιουλίου 1974. Ανέπτυξε πολιτική δράση από τα μαθητικά και φοιτητικά του χρόνια και συμμετείχε σε αριστερές οργανώσεις. Το 2006 ήταν υποψήφιος δήμαρχος Αθηναίων με τη στήριξη του Συνασπισμού (ΣΥΝ). Στο 5^ο Συνέδριο του ΣΥΝ (Φεβρουάριος 2008) εξελέγη Πρόεδρος του κόμματος με ποσοστό 70%. Στις εκλογές το 2009 εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής με τον «Συνασπισμό της Ριζοσπαστικής Αριστεράς» (ΣΥΡΙΖΑ), συμμαχικό σχήμα στο οποίο συμμετείχε ο ΣΥΝ στην Α' Αθήνας. Στη συνέχεια ανέλαβε Πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ.

Στις εκλογές το 2012, στις οποίες ο ΣΥΡΙΖΑ αναδείχθηκε σε δεύτερο κόμμα, ο Α. Τσίπρας κατέλαβε τη θέση του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Τον Ιούλιο του 2013, μετά τη διάλυση του ΣΥΝ και τη μετατροπή του ΣΥΡΙΖΑ σε ενιαίο κόμμα, ανέλαβε Πρόεδρος του κόμματος. Στις Ευρωεκλογές το 2014, παράλληλα με την εκλογική αναμέτρηση στην Ελλάδα, υπήρξε υποψήφιος για τη θέση του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με το Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Το 2015 συμπεριλήφθηκε σε ετήσιο κατάλογο του

περιοδικού «Time» με τις 100 προσωπικότητες με τη μεγαλύτερη επιρροή διεθνώς.¹²

Ο Αντώνης Σαμαράς (Αθήνα, 23 Μαΐου 1951), μετά από σπουδές σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ, επέστρεψε στην Ελλάδα και πολιτεύθηκε με τη ΝΔ. Εκλέγεται βουλευτής Μεσσηνίας από το 1977. Διετέλεσε υπουργός στις κυβερνήσεις Τζ. Τζαννετάκη και Ξ. Ζολώτα και μετά τη νίκη της Νέας Δημοκρατίας στις εκλογές το 1990 διορίστηκε Υπουργός Εξωτερικών. Μετά από διαφωνία με τον πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Μητσοτάκη για το χειρισμό του ζητήματος της ονομασίας της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας αποπέμφθηκε από την κυβέρνηση τον Απρίλιο το 1992. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους παραιτήθηκε από βουλευτής, αποχώρησε από τη Νέα Δημοκρατία και το 1993 ίδρυσε την «Πολιτική Άνοιξη». Παρέμεινε αρχηγός του κόμματος μέχρι τη διάλυσή του, το 2004. Τη χρονιά εκείνη επανήλθε στη ΝΔ, με τους συνδυασμούς της οποίας εξελέγη τότε ευρωβουλευτής και το 2007 βουλευτής Μεσσηνίας. Τον Ιανουάριο το 2009 διορίστηκε Υπουργός Πολιτισμού. Στις εσωκομματικές εκλογές το 2009 εξελέγη Πρόεδρος του κόμματος και έγινε αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Το Νοέμβριο το 2011 η ΝΔ έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση Λ. Παπαδήμου και μετά τις εκλογές τον Ιούνιο του 2012 σχηματίστηκε κυβέρνηση

¹² Βλ. «Αλέξης Τσίπρας», από την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link) : https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CF%83%CE%AF%CF%80%CF%81%CE%B1%CF%82 (ημερομηνία προσπέλασης: 20-2-2017).

συνεργασίας με πρωθυπουργό τον ίδιο. Υπήρξε ενεργό μέλος της ΟΝΝΕΔ και ο νεότερος βουλευτής στην ιστορία του Ελληνικού Κοινοβουλίου σε ηλικία 26 ετών.¹³

¹³ Βλ. «Αντώνης Σαμαράς», από την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια , στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%82 (ημερομηνία προσπέλασης: 20-2-2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

3.1.: Η οικονομική κρίση στον πολιτικό λόγο της ΝΔ

Στο τμήμα αυτό της εργασίας θα καταγραφούν βασικά στοιχεία της ρητορικής του Α. Σαμαρά, ως προέδρου της ΝΔ, για το ζήτημα της οικονομίας όπως αυτή αναπτύσσεται στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας τον Ιανουάριο το 2015. Θα καταγραφούν στοιχεία που εμφανίζονται με συχνότητα στον σχετικό πολιτικό λόγο και τα οποία επιδιώκουν να προωθήσουν συγκεκριμένες ερμηνείες, αντιλήψεις και τρόπους αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης. Η εξέταση της ρητορικής στον πολιτικό λόγο του Α. Σαμαρά θεματοποιείται σε τρεις επιμέρους άξονες. Πρώτον, σε αναφορές οι οποίες εστιάζουν στους παράγοντες εκείνους που προτείνονται ως αίτια και έκδηλα συμπτώματα της κρίσης. Δεύτερον, στις πολιτικές που ήδη έχουν δρομολογηθεί και προτείνονται ως οι ενδεδειγμένες εκείνες επιλογές εξόδου από την κρίση. Τρίτον, τέλος, σε κινδυνολογικές αναφορές του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου σχετικά με τις επιπτώσεις που θα προκληθούν σε περίπτωση που δεν είχαν υλοποιηθεί ή δεν υλοποιηθούν οι προτεινόμενες πολιτικές.

Στον πολιτικό λόγο του Α. Σαμαρά η τρέχουσα οικονομική κρίση δεν οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες. Η βασική αιτία είναι εσωτερική και αφορά στην εκτεταμένη κρατική παρέμβαση κι εν γένει λειτουργία του ελληνικού κράτους. Το ενδιαφέρον στοιχείο στη σχετική επιχειρηματολογία που αρθρώνεται είναι ότι ο κρατισμός

ταυτίζεται με τον λαϊκισμό ιδωμένο ως διαλυτική και φθοροποιός δύναμη του κοινωνικού και πολιτικού συστήματος. Όπως χαρακτηριστικά θα δηλώσει ο Α. Σαμαράς, «Ο κρατισμός μας έφερε στην κρίση, ο λαϊκισμός είναι εκείνος, και το λέω ευθέως, που μας έφθειρε ως λαό, είναι αυτό που δηλητηρίασε την πολιτική μας ζωή, είναι εκείνο που παρέλυσε την οικονομία μας, ο λαϊκισμός όμως αυτός τώρα είναι έτοιμος να νικηθεί και θα νικηθεί οριστικά».¹⁴ Η αναφορά στον κρατισμό και τον λαϊκισμό ως βασικών γενεσιουργών συνθηκών της κρίσης διενεργείται με μεταφορικά σχήματα που αποτυπώνουν με εύληπτο τρόπο τις αρνητικές επιπτώσεις τους στην οικονομία και την κοινωνία. Ως «δηλητηρίων», εν προκειμένω, που «παραλύουν» την οικονομία. Η επίδρασή τους ωστόσο δεν είναι αναπόδραστα καταλυτική. Η σχετική ρητορική του Α. Σαμαρά προσφέρει προοπτική διεξόδου κι ελπίδας καθώς δηλώνεται ότι οι αρνητικές επιπτώσεις του λαϊκισμού και του κρατισμού μπορούν να καταπολεμηθούν και νικηθούν. Με τον τρόπο αυτό, αφενός διαβεβαιώνεται το εκλογικό σώμα ότι μπορεί να εμπιστευτεί τις ικανότητες του κόμματος του κ. Σαμαρά και, αφετέρου, αφυπνίζεται το αίσθημα προοπτικής με την αποφασιστικότητα που προβάλλεται στο πρόσωπο του πολιτικού αρχηγού.

¹⁴ Βλ. «Παρουσίαση από τον Πρωθυπουργό κ. Αντώνη Σαμαρά του Προγράμματος της Νέας Δημοκρατίας για Ανάπτυξη και Μεταρρυθμίσεις – Ελλάδα 2021», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://primeminister.gr/2015/01/10/13168> (ημερομηνία προσπέλασης: 12-3-2017).

Η προτεινόμενη προοπτική εξόδου από την κρίση δεν είναι συμβατή με λογικές κρατισμού και επέκτασης των οικονομικών παρεμβάσεων του κράτους. Αυτές οι πρακτικές υποστηρίζεται πως συνδέονται με ελλείμματα προκειμένου να ικανοποιούνται τα πολυειδή κοινωνικά και επαγγελματικά αιτήματα με αποτέλεσμα να προκαλούν συνθήκες κρίσης στην οικονομία. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζεται, «μηδενίσαμε τα ελλείμματα μας που ήταν ο καρκίνος που είχε προκαλέσει όλη αυτήν την κατάσταση».¹⁵ Το μεταφορικό σχήμα του καρκίνου χρησιμοποιείται ώστε να δηλωθεί το πόσο μεγάλο κακό προκαλούν στην οικονομία της χώρας τα ελλείμματα, με επιδράσεις που μπορεί να είναι ολέθριες. Όπως η ασθένεια του καρκίνου είναι θανατηφόρα, θεραπεύεται πολύ δύσκολα και σε βάθος χρόνου, έτσι και τα ελλείμματα στην οικονομία ενός κράτους δημιουργούν σοβαρή, αν όχι ανεπανόρθωτη, βλάβη.

Σε μια προσπάθεια να διαφανούν επίσης ευθύνες συγκεκριμένων κυβερνήσεων που πολιτεύτηκαν με λαϊκισμό και ευνόησαν την επέκταση της κρατικής παρέμβασης στο χώρο της οικονομίας η ρητορική του Α. Σαμαρά θα αναφερθεί σε σκόπιμη παραποίηση οικονομικών μεγεθών. Όπως χαρακτηριστικά θα διακηρυχθεί, η πολιτική πλέον της κυβέρνησης της ΝΔ είναι να «κλείνουμε σωστά τους προϋπολογισμούς με νούμερα πραγματικά, όχι μαγειρεμένα».¹⁶

¹⁵ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στη Ρόδο», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://primeminister.gr/2015/01/09/13165> (ημερομηνία προσπέλασης: 09-01-2015).

¹⁶ Βλ. «Παρουσίαση από τον Πρωθυπουργό κ. Αντώνη Σαμαρά του Προγράμματος της Νέας Δημοκρατίας για Ανάπτυξη και Μεταρρυθμίσεις – Ελλάδα 2021», *όπ.π.*.

Με τη θέση αυτή, επιδιώκεται να δοθεί βαρύνουσα σημασία στον τρόπο με τον οποίο ασχολείται με την οικονομία της χώρας το κόμμα της ΝΔ. Δείχνει πως είναι ένα κομμάτι που δεν χωράει περιθώρια λάθους. Αντιθέτως, μάλιστα, χρειάζεται προσήλωση, αφοσίωση και ουσιαστική δουλειά. Τονίζει πως όλοι οι προϋπολογισμοί που καταρτίστηκαν από τη ΝΔ αποτελούνταν από στοιχεία που αντιστοιχούν στα οικονομικά δεδομένα. Σε καμία περίπτωση, δηλαδή, δεν προβλήθηκαν «μαγειρεμένα» νούμερα, που θα αποσκοπούσαν στο να εφησυχάζουν τον λαό, να δηλώνουν μια ψευδή ανάπτυξη της οικονομίας, να κρύβουν ελλείμματα και οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπισε η χώρα, μόνο και μόνο για να αναδειχθεί μία καλή εικόνα για το κόμμα που ηγείται, η οποία μάλιστα καμία σχέση δεν θα είχε με την πραγματικότητα.

Στη ρητορική του Α. Σαμαρά η εθνική οικονομία αναπαρίσταται με όρους οικογενειακού προϋπολογισμού. Όπως ένα νοικοκυριό επιδιώκει να ισοσκελίζει έσοδα και δαπάνες ώστε να έχει «νοικοκυρεμένα οικονομικά» έτσι και η εθνική οικονομία απαιτείται να χειρίζεται τα οικονομικά της με τρόπο συνετό και ισοσκελισμένο. Η φράση «νοικοκύρεμα του κράτους» χρησιμοποιείται συχνά στους λόγους του Α. Σαμαρά όταν αναφέρεται στον τομέα της οικονομίας. Θέλοντας να αναδείξει πόσο σωστά εφαρμόστηκε η πολιτική του κόμματός του στον τομέα της οικονομίας αναφέρεται στον όρο νοικοκύρεμα, δηλώνοντας έτσι την οργάνωση, την τάξη και τη σωστή διαχείριση. Το «νοικοκύρεμα» είναι μια λέξη που μπορεί να

γίνει εύκολα αντιληπτή στο (εκλογικό) ακροατήριο και δίνει την αίσθηση πως ο πολιτικός αντιλαμβάνεται το κράτος ως ένα δικό του πολύ αγαπημένο χώρο (το σπιτικό του): Όπως κάθε πολίτης νοιάζεται για την ευημερία της φαμίλιας του αντιστοίχως πράττει και ο συγκεκριμένος πολιτικός αρχηγός για το κράτος.

Στο πλαίσιο αυτής της επιχείρησης «νοικοκυρέματος» της (εθνικής) οικονομίας συγκαταλέγεται η σύνταξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών. Όπως σχετικά θα διακηρύξει ο Α. Σαμαράς, «καταθέτουμε για το 2015 τον πρώτο ισοσκελισμένο προϋπολογισμό εδώ και πάρα πολλές δεκαετίες στην Ελλάδα. Δηλαδή ισοσκελισμός θα πει πληρώνω τα έξοδα του κράτους και τους τόκους που χρωστούσα από το παρελθόν»¹⁷. Η πρακτική αυτή, που αντιδιαστέλλεται από αυτές του παρελθόντος, υποστηρίζεται πως έχει ευεργετικές επιπτώσεις σε ομάδες του πληθυσμού που έχουν πραγματικά ανάγκη. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζεται, «Βάλαμε τάξη στην τσέπη μας και έχουμε ακόμη δρόμο [...] και δεν χρειάζεται να τρέχεις δεξιά και αριστερά για να ζητάς δανεικά κάθε τόσο για να καλύψεις τους τόκους [...] θέλουμε να ανακουφίσουμε τον κόσμο, είτε δίνοντας αυξήσεις σε εκείνους που έχουν αδικηθεί περισσότερο, είτε δίνοντας φορολογικές μειώσεις στους άπαντες γενικά»¹⁸. Και, πράγματι, όπως υποστηρίζεται, παρά τις δυσκολίες που υπήρχαν,

¹⁷ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στο Μαρούσι», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://primeminister.gr/2015/01/08/13162> (ημερομηνία προσπέλασης: 08-01-2015).

¹⁸ *Αυτόθι*.

«[...] όταν υπήρχε η φουρτούνα και πνιγόταν η χώρα στα ελλείμματα, και τη βάραινε τη χώρα ο αναγκαστικός δανεισμός, καταφέραμε και δώσαμε κάποιες φορολογικές μειώσεις, νοικοκυρεμένα πράγματα, χωρίς καινούρια ελλείμματα».¹⁹ Η ρητορική αυτή, με τα συγκεκριμένα μεταφορικά σχήματα, επιδιώκει να επικοινωνήσει την κρισιμότητα της αστάθειας της οικονομίας που βίωσε η χώρα. Η χρήση των λέξεων «φουρτούνα» και «πνιγόταν», αναπαριστά την οικονομική κατάσταση με όρους φυσικών φαινομένων τα οποία είναι ανεξέλεγκτα και ορισμένες φορές μπορούν να επιφέρουν ανεπανόρθωτες ζημιές. Ο δε δανεισμός προτείνεται ως βάρος για την οικονομία της χώρας, υποδηλώνοντας έτσι τη δυσκολία της χώρας να λειτουργήσει όπως θα έκανε υπό άλλες συνθήκες. Το βάρος είναι κάτι που μας μεταφέρει σε συνθήκες όχι ευέλικτες, ένα κράτος επομένως που ελίσσεται με δυσκολία.

Στις συνθήκες του οικονομικού «νοικοκυρέματος» που επιτεύχθηκε δόθηκε η δυνατότητα μείωσης του χρέους της χώρας. Όπως θα δηλώσει ο Α. Σαμαράς, «Καταφέραμε το πρωτόγνωρο στον κόσμο, κούρεμα του ελληνικού χρέους».²⁰ Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται «ανακούφιση» όπως υποστηρίζεται, έκφραση με την οποία επιδιώκεται να επικοινωνηθεί η απαλλαγή από έντονη δυσφορία ή από κάποια ταλαιπωρία -συνήθως πόνο. Επομένως, η

¹⁹ Αυτόθι.

²⁰ Αυτόθι.

«ανακούφιση του χρέους» είναι η θετική εξέλιξη που εξασφαλίζει η οικονομική πολιτική της ΝΔ στην ελληνική κοινωνία.

Η πολιτική του κόμματος επέτρεψε επίσης να ανατραπούν οι συνθήκες οικονομικής ασφυξίας όπως υποστηρίζεται ότι χαρακτηρίζουν την οικονομία. Όπως δηλώνει ο Α. Σαμαράς «Δώσαμε ανάσα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις».²¹ Υποστηρίζεται, επίσης, πως έχουν τεθεί πλέον υγιείς βάσεις για την ελληνική οικονομία. Σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, «Η Ελλάδα στέκεται στα πόδια της». Το ρήμα «στέκεται» φανερώνει ότι η χώρα δεν πτοείται από τις αδυναμίες της και συνεχίζει να αντεπεξέρχεται στις ανάγκες της. Σε συνδυασμό με το ουσιαστικό «πόδια» μας δίνει την αίσθηση ενός υγιούς ανθρώπου που μπορεί να σταθεί στα πόδια του και να αυτοεξυπηρετηθεί, να ικανοποιεί μόνους του τις ανάγκες του, να μην έχει ανάγκη από άλλους. Στη λογική αυτή, της ανάγκης δηλαδή για αυτοδύναμη λειτουργία της χώρας, η τελευταία θα παρομοιαστεί με ασθενή ο οποίος αναρρώνει. Όπως χαρακτηριστικά θα δηλωθεί, «Η Ελλάδα είναι πλέον όχι μόνο έξω από το κρεβάτι που ήταν κάποτε άρρωστη, αλλά είναι έτοιμη πλέον να τρέξει».²² Η αναπαράσταση της εγχώριας οικονομίας με όρους υγείας συνάδει επίσης με τη μεταφορική της απεικόνιση με όρους πρωταθλητισμού σε αγώνες στίβου. Όπως χαρακτηριστικά θα διακηρύξει ο Α. Σαμαράς, «Υγιή

²¹ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά στη Λάρισα», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://primeminister.gr/2015/01/03/13143> (ημερομηνία προσπέλασης: 03-01-2015).

²² Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στην Κομοτηνή», στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://primeminister.gr/2015/01/05/13149> (ημερομηνία προσπέλασης: 05-01-2015).

οικονομία, άλματα στις επενδύσεις [...]. Στόχος μας να γίνει η Ελλάδα παγκόσμιος πρωταθλητής ανάπτυξης, ανταγωνιστικότητας και ευημερίας. Και το μπορούμε! Αρκεί να το πιστέψουμε και θα το κάνουμε. Η Ελλάδα δεν έχει να ζηλέψει τίποτα από τις άλλες χώρες».²³

Η πολιτική της ΝΔ υποστηρίζεται πως οδηγεί σε μια αναπόδραστη πορεία ανάκαμψης και ανάπτυξης της οικονομίας. Προκειμένου να επικοινωνηθεί αυτή η αναπόδραστη πορεία χρησιμοποιείται η μεταφορά του ποταμιού. Όπως χαρακτηριστικά δηλώνεται, «[...] σε ώρες δύσκολες για όλους εμείς έχουμε μπει στη σωστή κοίτη του ποταμού. Έχουμε πάει στη σωστή κατεύθυνση. Είμαστε στο καλό δρόμο».²⁴ Με αυτά τα λεκτικά σχήματα επιχειρείται να αναπτερωθεί το ηθικό των πολιτών και να κατοχυρωθεί η συμβολή του κόμματος της ΝΔ στην ανόρθωση της οικονομίας και της πολιτικής ζωής του τόπου. Είναι μάλιστα τέτοια η βεβαιότητα της θετικής πορείας που διαγράφεται για την εγχώρια οικονομία που εικάζεται πως η πολιτική της κυβέρνησης θα επιβραβευθεί από το εκλογικό σώμα, ενώ κάθε άλλη πολιτική επιλογή προτείνεται ως απονενομημένο διάβημα. Όπως χαρακτηριστικά θα υποστηρίξει ο Α. Σαμαράς, «Ο Ελληνικός λαός πιστεύω το ξέρει πια και δεν πρόκειται να αυτοκτονήσει [...], δεν θέλουμε μια Ελλάδα που ζητάει δανεικά και τσακώνεται με όλους».²⁵

²³ *Αυτόθι.*

²⁴ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στη Ρόδο», *όπ.π.*

²⁵ *Αυτόθι.*

Η ρητορεία υπεράσπισης των πολιτικών της κυβέρνησης της ΝΔ περιλαμβάνει επίσης ποικίλες αναφορές σε κινδύνους που ελλοχεύουν σε περίπτωση μη υιοθέτησής τους. Υποστηρίζεται, εν προκειμένω, πως μια ενδεχόμενη σύγκρουση με τους εταίρους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) θα έχει καταστροφικές οικονομικές επιπτώσεις άμεσα ορατές σε ολόκληρη την ελληνική κοινωνία. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται να αποσπαστεί η πολιτική συγκατάθεση στους χειρισμούς της κυβέρνησης και να εμφανιστεί ως μονόδρομος ο προτεινόμενος πολιτικός χειρισμός εξόδου από κρίση. Στο πλαίσιο αυτό, η σχετική ρητορική του Α. Σαμαρά διέπεται από εύληπτες οικονομικές περιγραφές, που προσιδιάζουν με αυτές των καθημερινών οικονομικών συναλλαγών, ώστε να αποτυπωθεί ευχερέστερα ο διαγραφόμενος κίνδυνος. Όπως χαρακτηριστικά θα υποστηριχθεί, «Εάν δεν πληρώσεις το δάνειο του ξένου [αυτό] είναι ορισμός της χρεοκοπίας και είναι ο ασφαλέστερος δρόμος για να βγεις από το ευρώ [...], δεν θέλουμε ασφυξία ρευστότητας για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις».²⁶ Μια ενδεχόμενη σύγκρουση με τους εταίρους στην ΕΕ θα έχει επίσης ως συνέπεια να χαθούν πολύτιμες οικονομικές εφεδρείες που μπορούν να υποστηρίξουν μια έκτακτη ανάγκη. Το μεταφορικό σχήμα του κουμπαρά θα επιστρατευθεί εν προκειμένω ώστε να δηλωθεί η απώλεια που δύναται να προκύψει. Το ΕΣΠΑ, θα δηλώσει ο Α. Σαμαράς «[...] είναι ο πραγματικός κουμπαράς για να γίνουν έργα στην περιφέρεια, αν

²⁶ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στην Κομοτηνή», *ό.π.π.*

συγκρουστείς με τους εταίρους σου αυτά θα τα χάσεις, επιδοτήσεις από την Ευρώπη και ΕΣΠΑ, θα τα χάσεις».²⁷

Η έξοδος από το ευρώ υποστηρίζεται επίσης πως θα έχει άμεσες επιπτώσεις σε τοπικές κοινωνίες και σε βασικές δραστηριότητες στην εγχώρια οικονομία όπως ο τουρισμός. Όπως χαρακτηριστικά θα σημειώσει ο Α. Σαμαράς, «ευρώ ή δραχμή; [...] ποιους τουρίστες θα έχει η Ρόδος το καλοκαίρι, αν οι άνθρωποι δεν ξέρουν με ποιο νόμισμα πρέπει να έρθουν; Ευρώ ή δραχμή;».²⁸

Οι κίνδυνοι που επισημαίνεται πως παραμονεύουν υποστηρίζεται πως μπορεί να αποφευχθεί με τη συγκεκριμένη πολιτική της κυβέρνησης, αλλά και τη βοήθεια του θεού. Η ρητορική του Α. Σαμαρά επικαλείται το στοιχείο της θρησκευτικότητας σε μια προσπάθεια να εμφανιστεί η πολιτική της κυβέρνησης ως πολιτική που υπάγεται στο θρησκευτικό συναίσθημα και πιστεύω. Όπως θα δηλώσει ο Α. Σαμαράς, «Το τι σημαίνει χρεοκοπία και έξοδος από το ευρώ δεν το είδε η χώρα, και δεν θα το δει, πρώτα ο θεός».²⁹

Η εξέταση της ρητορικής στον πολιτικό λόγο του Α. Σαμαρά αποσαφηνίζει τους λόγους που προβάλλονται ως αιτίες για την κρίση της ελληνικής οικονομίας, καθώς και των κινδύνων που υποστηρίζεται πως διαγράφονται εάν αυτές δεν αντιμετωπιστούν. Από την άλλη, καταγράφονται οι προτεινόμενες πολιτικές για την

²⁷ *Αυτόθι.*

²⁸ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στη Ρόδο», *όπ.π.*.

²⁹ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στη Χαλκίδα», *όπ.π.*.

έξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση και τη δημιουργία συνθηκών οικονομικής ανάπτυξης.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, οι βασικοί παράγοντες της εγχώριας οικονομικής κρίσης εντοπίζονται στον κρατισμό και τον λαϊκισμό. Οι πρακτικές αυτές, που αντανακλούν βαθύτερα χαρακτηριστικά του πολιτικού συστήματος, υπονόμισαν σε βάθος χρόνο την οικονομία. Απαιτείται, επομένως, η εφαρμογή πολιτικών που να διαφοροποιούνται από αυτές του παρελθόντος προκειμένου η οικονομία της χώρας να ανακάμψει και να εισέλθει σε τροχιά ανάπτυξης. Η εφαρμογή των αναγκαίων αυτών πολιτικών για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης δεν είναι άλλωστε ανέφικτη όπως σχετικά διαβεβαιώνεται. Σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, με την πολιτική της κυβέρνησης της ΝΔ αντιμετωπίστηκαν τα ελλείμματα στην οικονομία. Οι κρατικοί προϋπολογισμοί συντάσσονταν με ορθά οικονομικά στοιχεία και ήταν ισοσκελισμένοι έτσι ώστε τα δημόσια οικονομικά να εμπνέουν εμπιστοσύνη στις διεθνείς αγορές και η χώρα να είναι σε θέση να δανείζεται με χαμηλά επιτόκια ώστε να μπορεί να εξυπηρετεί το χρέος της.

Στη ρητορική που αναπτύσσει ο Α. Σαμαράς το προτεινόμενο σχέδιο εξόδου από την κρίση απαιτεί σειρά πολιτικές οι οποίες, αφενός, να μην έρχονται σε ρήξη με τους ξένους θεσμούς και, αφετέρου, να μην δυσκολεύουν ανυπερβλήτα την εγχώρια οικονομία, ιδίως τις μικρές επιχειρήσεις και την ιδιωτική πρωτοβουλία που κινεί την οικονομία

της χώρας. Η εξισορρόπηση αυτών των σύνθετων στόχων υποστηρίζεται πως είναι εξαιρετικά κρίσιμη και σύνθετη, με αποτέλεσμα να ελλοχεύουν ανά πάσα στιγμή κίνδυνοι στην περίπτωση που διαταραχθεί ο ένας ή ο άλλος πόλος της εξίσωσης. Υποστηρίζεται πως μια πιθανή ρήξη με τους ξένους εταίρους και τους δανειστές θα έχει ως αποτέλεσμα την εξάλειψη των προνομίων που συνεπάγεται η θέση της χώρας στην ΕΕ. Στην περίπτωση αυτή, η βλάβη που θα προκληθεί στην ελληνική οικονομία θα είναι ανυπολόγιστη. Η χώρα μπορεί να οδηγηθεί μέχρι και στην αλλαγή νομίσματος, ενδεχόμενο που διαπιστώνεται πως είναι απολύτως καταστρεπτικό για το εμπόριο, τον τουρισμό και όλες τις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας.

3.2.: Η οικονομική κρίση στον πολιτικό λόγο του ΣΥΡΙΖΑ

Στο σημείο αυτό της εργασίας θα παρατεθούν τα βασικά στοιχεία της ρητορικής του Α. Τσίπρα, ως πρόεδρου του κόμματος ΣΥΡΙΖΑ, για το ζήτημα της οικονομίας όπως αυτή αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας τον Ιανουάριο του 2015. Καταγράφονται στοιχεία του πολιτικού λόγου σχετικά με την εγχώρια οικονομική κρίση και τους τρόπους αντιμετώπισής της, καθώς και τα γενικότερα επιχειρήματα που διατυπώνονται για την υποστήριξη αυτών των θέσεων. Η εξέταση της σχετικής πολιτικής ρητορικής θεματοποιείται σε τρεις επιμέρους άξονες. Πρώτον, σε αναφορές οι οποίες εστιάζουν

στους παράγοντες εκείνους που δεν επιτρέπουν την ανάκαμψη της οικονομίας και την έξοδο από την οικονομική κρίση. Δεύτερον, στις πολιτικές που σκοπεύει να ακολουθήσει ο ΣΥΡΙΖΑ προκειμένου να οδηγήσει τη χώρα στην έξοδο από την κρίση. Τρίτον, σε κινδύνους που επισημαίνεται πως ελλοχεύουν εάν συνεχίσουν να εφαρμόζονται λανθασμένες πολιτικές –κυρίως από την πλευρά του κυβερνώντος κόμματος της ΝΔ.

Στον πολιτικό λόγο του Α. Τσίπρα το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης οφείλεται σε ενδογενείς παράγοντες. Μια παρατεταμένη λάθος διαχείριση του οικονομικού τομέα με αποκορύφωμα την εμπιστοσύνη που έδειξε η ελληνική κυβέρνηση στους ξένους θεσμούς να παρέμβουν εφαρμόζοντας τις δικές τους πολιτικές με σκοπό την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, δημιουργούν φαύλο κύκλο. Όπως χαρακτηριστικά θα δηλώσει ο Α. Τσίπρας, «η απολυταρχία των μνημονίων πρέπει να σταματήσει [...] τέλος στον μνημονιακό παραλογισμό [...] δεν θα κυβερνήσουμε παρέα με εντεταλμένους του Μνημονίου».³⁰ Η αναφορά στον όρο «απολυταρχία» διαπιστώνει την παρουσία ενός ασφυκτικού κλοιού που δεν επιτρέπει την ελληνική κυβέρνηση να ασκήσει αυτόνομα οικονομική πολιτική. Το «μνημόνιο» παρουσιάζεται ως απόρροια απολυταρχικού καθεστώτος, δηλώνοντας έτσι τον αυστηρό

³⁰ Βλ. «Ομιλία Αλέξη Τσίπρα και παρουσίαση του επικαιροποιημένου προγράμματος του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στο διαρκές συνέδριο του κόμματος», στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <https://www.youtube.com/watch?v=Wp2gTh5kddI> (ημερομηνία προσπέλασης: 03-01-2015).

χαρακτήρα του, τον καταναγκασμό των δεσμεύσεών του, και την αυταρχική εν γένει φυσιογνωμία και λειτουργία του. Η μνημονιακή συμφωνία διαπιστώνεται πως απαιτεί την τήρηση μιας σειράς δυσβάστακτων οικονομικών δεσμεύσεων. Από την στιγμή που θα υπογραφεί από την κυβέρνηση μιας χώρας και δεν εφαρμόζονται όλα αυτά που πρεσβεύει υπάρχουν οι σχετικές κυρώσεις και επιπτώσεις που επηρεάζουν την οικονομική συμφωνία. Σύμφωνα με τον Α. Τσίπρα, το μνημόνιο βαραίνει στην οικονομική πολιτική της χώρας και χαρακτηρίζεται «παράλογο», δηλαδή κάτι που δεν βασίζεται στη λογική και δεν έχει προσφέρει τα διακηρυσσόμενα οφέλη. Ο ίδιος δηλώνει πως αρνείται να κυβερνήσει τη χώρα με όρους μνημονιακών πολιτικών και χαρακτηρίζει τους ξένους θεσμούς «εντεταλμένους του Μνημονίου».

Η ρητορική του Α. Τσίπρα επιδιώκει να διαμορφώσει πλαίσιο εμπιστοσύνης στις προτεινόμενες πολιτικές για την έξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση. Κεντρικό στοιχείο αυτής της ρητορικής αποτελούν οι διαζεύξεις ανάμεσα σε αντιτιθέμενες πολιτικές που λαμβάνουν μορφή διλήματος. Όπως χαρακτηριστικά θα διακηρύξει ο Α. Τσίπρας, «Μνημόνιο ή ΣΥΡΙΖΑ, υποταγή ή διαπραγμάτευση, λιτότητα ή ανάπτυξη; Το δίλημμα είναι ξεκάθαρο, ο λαός θα αποφασίσει την Κυριακή».³¹ Για την ορθότητα των προτεινόμενων πολιτικών που αντιστρατεύονται αυτές της λιτότητας επιστρατεύεται επίσης η «αυθεντία» ξένων μέσων επικοινωνίας. Όπως θα

³¹ *Αυτόθι.*

διαπιστώσει ο Α. Τσίπρας, «Ακόμη και οι Financial Times ερμηνεύουν τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα ως το μήνυμα για την αναγκαία αλλαγή πολιτικής και τον τερματισμό της λιτότητας».³²

Οι ειδικότερες πολιτικές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας συνδέονται, σύμφωνα με τον Α. Τσίπρα, με την «κατάργηση του λαιμητόμου φόρου ΕΝΦΙΑ».³³ Το εν λόγω μεταφορικό σχήμα υιοθετείται προκειμένου να διαφανεί πόσο καταστρεπτικός είναι ο συγκεκριμένος φόρος για την οικονομία, καθώς «αποκεφαλίζει» και ωθεί σε «βίαιο θάνατο» χιλιάδες ιδιοκτήτες ακινήτων. Απαιτείται όμως, παράλληλα, η γενικότερη αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος. Η βελτιστοποίηση των οικονομικών προϋποθέτει, όπως υποστηρίζεται, αλλαγές στο φορολογικό σύστημα. Όπως θα δηλώσει ο Α. Τσίπρας, «η χώρα χρειάζεται δίκαιο και σταθερό φορολογικό σύστημα, αλλιώς πως θα τα βγάλουμε πέρα;».³⁴

Στη ρητορική που αναπτύσσεται δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη στήριξης της μικρής επιχειρηματικότητας που αποτελεί τον κορμό της οικονομίας της χώρας. Όπως χαρακτηριστικά διαπιστώνεται, «Η μικρή επιχείρηση σήμερα βουλιάζει στα χρέη, είναι

³² *Αυτόθι.*

³³ *Αυτόθι.*

³⁴ Βλ. «Ομιλία του πρωθυπουργού Α. Τσίπρα, στην πρώτη συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου», στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <http://primeminister.gr/2015/01/28/13286> (ημερομηνία προσπέλασης: 28-01-2015).

αντιμέτωπη με το λουκέτο».³⁵ Η χρήση της λέξης «βουλιάζει» αναπαριστά την οικονομική κατάσταση με όρους φυσικών φαινομένων τα οποία μπορούν να επιφέρουν ανεπανόρθωτες ζημιές και να γίνουν ανεξέλεγκτα. Το κλείσιμο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αποδίδεται με τη φράση «είναι αντιμέτωπες με λουκέτο», φορτίζοντας συγκινησιακά το κοινό αφού το να κλείσει μια επιχείρηση σημαίνει να χάσει κάποιος την δουλειά του και να αυξάνει η ανεργία. Σε μια κοινωνία που βιώνει κρίση στην οικονομία της το πρόβλημα της ανεργίας αποκτά μείζονα κοινωνικά χαρακτηριστικά και είναι από τα κατεξοχήν ζητήματα που υποστηρίζεται πως χρίζουν άμεσης αντιμετώπισης. Ο Α. Τσίπρας αναδεικνύει σε πρώτη προτεραιότητας το ζήτημα της ανεργίας και υπόσχεται «ανακούφιση στην κοινωνία»,³⁶ παραλληλίζοντας μεταφορικά την ανεργία με πόνο που απαιτείται να αρθεί ώστε να αποκατασταθούν συνθήκες κοινωνικής προόδου και οικονομικής ευημερίας.

Η ρητορική του Α. Τσίπρα επιχειρεί να δημιουργήσει συνθήκες αμεσότητας με το εκλογικό σώμα και τονίζει την προσήλωση στις προτεινόμενες πολιτικές και την υλοποίησή τους με σκληρή δουλειά. Όπως σχετικά διατείνεται, «Σηκώνουμε τα μανίκια για δουλειά και δίνουμε ιδιαίτερη προσοχή ώστε να αποφεύγονται σπατάλες».³⁷ Η δουλειά που απαιτείται να αναληφθεί από την ίδια την Ελλάδα, χωρίς

³⁵ Αυτόθι.

³⁶ Αυτόθι.

³⁷ Αυτόθι.

επεμβάσεις ξένων φορέων, αποτελεί, σύμφωνα με τον Α. Τσίπρα, και εγγύηση ότι παρά τις επιφυλάξεις ή την καταστροφολογία η χώρα θα καταφέρει να υπερβεί την οικονομική κρίση. Όπως χαρακτηριστικά διακηρύσσεται, «πρέπει να βγούμε από τον φαύλο κύκλο της υποχρέωσης [...] θα διαψεύσουμε τις Κασσάνδρες»,³⁸ αναφορά με την οποία επιδιώκεται να κατοχυρωθούν ως χωρίς αντίκρισμα οι προβλέψεις περί της αποτυχίας της χώρας να αντιμετωπίσει επιτυχώς τις οικονομικές δυσκολίες.

Σε αντίθεση με το κλίμα καταστροφολογίας που διαπιστώνεται πως επικρατεί η ρητορική του Α. Τσίπρα θα προβάλλει ως αδιαπραγμάτευτη αρχή την προστασία της πρώτης κατοικίας από την επιβουλή του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Όπως ενδεικτικά υποστηρίζεται, «Δεν θα αφήσουμε τις τράπεζες να ακουμπήσουν την πρώτη κατοικία της μεσαίας τάξης. Τελεία και παύλα».³⁹ Σε αντίθεση, διατυπώνεται η πρόθεση να «[...] τσακίσουμε το μαύρο χρήμα και την ανομία»,⁴⁰ έτσι ώστε το κόστος της οικονομικής κρίσης να αναληφθεί από αυτούς που πραγματικά το δημιούργησαν κι όχι από τη «μεσαία τάξη» που εμφανίζεται στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ρητορικής ως ανεύθυνη.

³⁸ *Αυτόθι*.

³⁹ Βλ. «Ομιλία Αλέξη Τσίπρα και παρουσίαση του επικαιροποιημένου προγράμματος του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στο διαρκές συνέδριο του κόμματος», *όπ.π.*.

⁴⁰ Βλ. «Ομιλία του Προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ Αλέξη Τσίπρα στην κεντρική προεκλογική συγκέντρωση στην Ομόνοια», στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <https://www.youtube.com/watch?v=ytB7z1zExYY> (ημερομηνία προσπέλασης: 22-01-2015).

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τη ρητορική που αναπτύσσει ο Α. Τσίπρας, η οικονομική κρίση οφείλεται σε παρατεταμένα λανθασμένη οικονομική πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων. Τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής υποστηρίζεται πως επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστούν με τη βοήθεια ξένων θεσμών (ΔΝΤ, ΕΕ), με αποτέλεσμα οι πολιτικές του «Μνημονίου» που προέκυψαν να εντείνουν την οικονομική και κοινωνική κρίση. Απαιτείται, έτσι, σύμφωνα με τον Α. Τσίπρα, να υιοθετηθούν πολιτικές που απομακρύνονται από τη λογική του «Μνημονίου» και τη λιτότητα που συνεπάγεται. Να διαφυλαχθεί έτσι, κατ' επέκταση, η κοινωνική συνοχή και η «μεσαία τάξη» από πρακτικές που δυσχεραίνουν τη θέση της (κατασχέσεις σπιτιών, κ.λπ.). Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζεται, η οικονομία της χώρας πρέπει να «πάρει ανάσα» με την ελάφρυνση της φορολογίας και την κατάργηση του ΕΝΦΙΑ. Αναγνωρίζεται επίσης πως απαιτείται να στηριχθούν οι εγχώριες επιχειρήσεις και να αντιμετωπιστεί άμεσα το ζήτημα της ανεργίας έτσι ώστε να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις για τη βελτίωση της οικονομίας και την περαιτέρω ανάπτυξή της. Αυτές ακριβώς είναι και οι κατευθύνσεις πολιτικής που εξαγγέλλεται πως θα υπηρετηθούν από τον ΣΡΙΖΑ σε περίπτωση νίκης στις εκλογές και σχηματισμού κυβέρνησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4.1.: Η προσφυγική κρίση στον πολιτικό λόγο της ΝΔ

Στο τμήμα αυτό της εργασίας θα καταγραφούν βασικά στοιχεία της ρητορικής του Α. Σαμαρά, ως πρόεδρου του κόμματος της ΝΔ, για το μεταναστευτικό ζήτημα. Η εξέταση της ρητορικής του Α. Σαμαρά που αφορά στ μεταναστευτικό ζήτημα θεματοποιείται σε δύο άξονες. Πρώτον, εξετάζεται η θέση του κόμματος της ΝΔ και οι προτεινόμενες πολιτικές για τη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης. Δεύτερον, καταγράφονται οι κίνδυνοι που υποστηρίζεται πως ελλοχεύουν εάν δεν υλοποιηθούν οι προτεινόμενες πολιτικές, καθώς και λάθη που μπορούν να οδηγήσουν σε φοβικές συμπεριφορές, σε ρατσισμό και εθνικιστική περιχαράκωση.

Το πρόγραμμα της Ν.Δ και η άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής που εφαρμόζει λαμβάνει υπόψη την ανθρωπιστική διάσταση της εθνικής ασφάλειας, τη διάσταση των κοινωνικών παρενεργειών και τη διεθνή και ευρωπαϊκή διάσταση. Σύμφωνα με τις θέσεις της ΝΔ, η κοινωνική και οικονομική ασφάλεια των πολιτών αποτελεί βασική υποχρέωση της πολιτείας, ενώ είναι βασικό προαπαιτούμενο για την αποδοχή του «Άλλου» και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όπως διαπιστώνεται, οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα αυξήθηκαν το 2015 σχεδόν κατά 20 φορές σε σχέση με προηγούμενα χρόνια, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Frontex, γεγονός που οδήγησε την ελληνική

κυβέρνηση να αφοσιωθεί περισσότερο στα επιμέρους θέματα που προέκυψαν μετά το ξέσπασμα της μεταναστευτικής κρίσης. Ο Α. Σαμαράς διευκρινίζει πως η πολιτική που ακολουθεί το κόμμα που εκπροσωπεί τάσσεται κατά των γκέτο και των προτύπων ρατσιστικής συμπεριφοράς που αναστατώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και απειλούν την κοινωνική γαλήνη και συνοχή. Όπως χαρακτηριστικά θα υποστηρίξει, «δεν θέλουμε (σημ.: οι μετανάστες) απλώς να πάρουν τα χαρτιά τους με συνοπτικές διαδικασίες και μετά να αναπαράγονται σε διάφορα γκέτο».⁴¹ Το πρόβλημα που προκύπτει από την εισροή μεταναστευτικών ρευμάτων στη χώρα, σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται με ρατσιστική λογική, ούτε και να στηρίζεται σε αρχές αντίθετες της Δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Υποστηρίζεται, αντίθετα, πως «θέλουμε την ενσωμάτωση των ξένων, θέλουμε να αντιμετωπίσουμε την ξеноφοβία [...] να τελειώνουμε με τον ρατσισμό».⁴²

Η πολυπολιτισμικότητα και η αρμονική κοινωνική συνύπαρξη ανθρώπων με διαφορετικές εθνικές και πολιτιστικές καταβολές διακηρύσσεται πως αποτελούν παράδειγμα προόδου και πολιτισμού. Δηλώνεται, εν προκειμένω, πως «θέλουμε τους μετανάστες που θέλουν να ριζώσουν στη χώρα μας, να ενταχθούν στην κοινωνία

⁴¹ Βλ. «Ομιλία του Προέδρου της Ν.Δ. κ. Αντώνη Σαμαρά στην προ ημερησίας διάταξης Κοινοβουλευτική Συζήτηση, για την Ιθαγένεια και τη Μεταναστευτική Πολιτική» στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <https://www.youtube.com/watch?v=xHyYSHXCMAI> (ημερομηνία προσπέλασης: 08-02-2010).

⁴² *Αυτόθι.*

μας, να γίνουν Έλληνες μέσο της ημετέρας παιδείας».⁴³ Το ρήμα «ριζώσουν» υπογραμμίζει το δέσιμο με έναν τόπο που ζει κάποιος/α για καιρό και την καλοζωία που κάνει, αφού ένα δέντρο για να ριζώσει στη γη δεν απαιτούνται μόνο να περάσουν χρόνια, αλλά και οι ιδανικές συνθήκες φροντίδας που ευνοούν στην ανάπτυξή του. «Ριζώνω» σε έναν τόπο, επομένως, σημαίνει πως εγκαθίσταμαι αποκτώντας ισχυρούς δεσμούς με αυτόν, πράγμα που υποδηλώνει πως η Ν.Δ ενδιαφέρεται για την αποκατάσταση προσφυγικών ροών που έχουν πραγματική ανάγκη να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους και να εγκατασταθούν σε μια νέα πατρίδα που θα τους παρέχει χωρίς καμία εξαίρεση ότι παρέχει και στον γηγενή πληθυσμό της.

Στη ρητορική του Α. Σαμαρά, η συμβίωση διαφορετικών εθνικοτήτων δεν συνεπάγεται αναγκαστικά φόβο και ανησυχία για αναστάτωση της ισορροπίας σε μια κοινωνία, ειδικά όταν όσοι/ες σκοπεύουν να εγκατασταθούν στη χώρα σέβονται τους νόμους και τους κανόνες της. Όπως διατυπώνεται χαρακτηριστικά, «δεν θέλουμε να γίνουμε μπάτε σκύλοι αλέστε»,⁴⁴ λαϊκή ρήση με την οποία επιδιώκεται να υπογραμμιστεί ο κίνδυνος που ελλοχεύει εάν δεν υλοποιηθούν οι προτεινόμενες πολιτικές διαχείρισης της κρίσης. Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, θα εκλείψει από τη χώρα η τάξη και η νομιμότητα και θα επικρατήσουν παραβατικές συμπεριφορές

⁴³ *Αυτόθι.*

⁴⁴ Βλ. Συνέντευξη Α.Σαμαρά στον ANΤ1, «Ο Σαμαράς για τα Debate και τον Τσίπρα», στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο «Σαμαράς για μεταναστευτικό» <https://www.youtube.com/watch?v=uyYhQSJ49Xk> (ημερομηνία προσπέλασης: 30-12-2015).

και αναρχία. Ως βασική επιδίωξη, επομένως, προτείνεται η Ελλάδα να μην γίνει χώρα εισροής παράνομων μεταναστευτικών ρευμάτων. Όπως σχετικά επισημαίνεται, «το τι σημαίνει να ανοίξουν και πάλι τα σύνορα σε λαθρομετανάστες δεν το είδε και δεν θέλει να το δει ο λαός».⁴⁵ Εν κατακλείδι, η φύλαξη των συνόρων ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα ανεπιθύμητα για την κοινωνική ασφάλεια και συνοχή προτείνεται ως εκδήλωση υγιούς πατριωτισμού και υπ' αυτό ακριβώς το πρίσμα επιδιώκει η ΝΔ να αντιμετωπίσει τη μεταναστευτική κρίση.

Εν κατακλείδι, η ρητορική του Α. Σαμαρά σε σχέση με τη μεταναστευτική κρίση αναδεικνύει τις βασικές πολιτικές του κόμματος της ΝΔ, ενώ παράλληλα υπογραμμίζει και όλους εκείνους τους κινδύνους που ενδέχεται να προκύψουν σε περίπτωση που αυτές δεν υλοποιηθούν. Σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, η μεταναστευτική κρίση αποτελεί εξαιρετικά κρίσιμο ζήτημα για την Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής θέσης της που την καθιστά πέρασμα στην αναζήτηση των προσφύγων και των μεταναστών μιας καλύτερης ζωής. Στόχος, σύμφωνα με τον Α. Σαμαρά, είναι η ανθρωπιστική αυτή κρίση να αντιμετωπιστεί χωρίς να κλονιστεί η κοινωνική και οικονομική ασφάλεια των γηγενών πληθυσμών, αλλά ούτε και να αναπτυχθούν ρατσιστικά φαινόμενα συμπεριφοράς. Βασικό επιχείρημα ώστε να αντιμετωπιστεί κρίση αποτελεί η αποδοχή του «άλλου». Οι πληθυσμοί που μεταναστεύουν δεν έχουν σκοπό

⁴⁵ Βλ. «Ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά στη Χαλκίδα», *όπ.π.*.

ούτε να βλάψουν την κοινωνική συνοχή ούτε να καταπατήσουν αρχές του κράτους, είναι ομάδες ανθρώπων που χρειάζονται βοήθεια κι αυτό πρέπει να επιτευχθεί όσο είναι δυνατόν αμεσότερα και με όποια μέσα διαθέτει η ελληνική κυβέρνηση. Στη λογική αυτή, η πολιτική του κόμματος της ΝΔ επιδιώκει να κινηθεί κατά των γκέτο και του ρατσισμού. Αντίθετα, επιδιώκει να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα, να καταπολεμά τη ρατσιστική λογική που τροφοδοτεί αρχές αντίθετες προς τη Δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Η μετανάστευση όμως πληθυσμών που γίνεται λαθραία και αντιβαίνει στους νόμους και στην τάξη δεν προασπίζεται, αλλά διώκεται. Οι μετανάστες πρέπει να σέβονται τους νόμους και τους κανόνες της ελληνικής πολιτείας και, στο βαθμό που αυτό τηρείται, η Ελλάδα, ως χώρα υποδοχής, καλείται να τους περιθάλπει και να τους παρέχει φροντίδα.

4.2. Η προσφυγική κρίση στον πολιτικό λόγο του ΣΥΡΙΖΑ

Στο τμήμα αυτό της εργασίας θα παρουσιαστούν τα σημεία εκείνα στον πολιτικό λόγο του Α. σχετικά με το ζήτημα της μεταναστευτικής κρίσης. Η εξέταση της σχετικής ρητορικής θεματοποιείται σε δύο άξονες. Πρώτον, σε αναφορές σχετικά με το μεταναστευτικό πρόβλημα και τη θέση της Ελλάδας. Δεύτερον, στις προτεινόμενες πολιτικές για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αυτού προβλήματος. Το πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ αποσκοπεί σε μια σειρά από ρυθμιστικές

παρεμβάσεις που στόχο έχουν την αποφυγή φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, περιθωριοποίησης και ρατσισμού, και την εφαρμογή μέτρων που θα αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τα προβλήματα και να μην δημιουργούν νέα.

Το ξέσπασμα της μεταναστευτικής κρίσης συνδέεται στη ρητορική του Α. Τσίπρα με την οικονομική κρίση που βιώνει η χώρα τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν μηδαμινοί οικονομικοί πόροι από ελληνικής πλευράς για να μπορέσουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των ανθρώπων που περνούν από τη χώρα και να παρέχουν σε όλους/ες περίθαλψη και στέγη. Όπως χαρακτηριστικά διαπιστώνεται, «Αντιμετωπίζουμε το μεταναστευτικό από το υστέρημά μας».⁴⁶ Στην επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται το μεταναστευτικό ζήτημα γίνεται αντιληπτό ως παγκόσμιο παρά αμιγώς ελληνικό πρόβλημα. Όπως χαρακτηριστικά θα υποστηρίξει ο Α. Τσίπρας, «Το μεταναστευτικό είναι ένα δράμα με παγκόσμιες διαστάσεις».⁴⁷ Με τη λέξη «δράμα» δε υποδηλώνεται απλώς η κρισιμότητα και η σοβαρότητα του προβλήματος, αλλά επιχειρείται πρωτίστως να διαμορφωθούν συνθήκες συναισθηματικής φόρτισης του εκλογικού σώματος στη διαδικασία επεξεργασίας και διαχείρισης του προβλήματος. Προκειμένου μάλιστα να επικοινωνηθεί περαιτέρω η κρισιμότητα του μεταναστευτικού ζητήματος και η θέση της Ελλάδας

⁴⁶ Βλ. «Συνέντευξη του προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ για το διακύβευμα των εκλογών στην ΕΡΤ- Τσίπρας για μεταναστευτικό», στο ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link): <https://www.youtube.com/watch?v=KFJqIXONDYU> (ημερομηνία προσπέλασης: 13-10-2015).

⁴⁷ *Αυτόθι*.

σ' αυτό, ο Α. Τσίπρας θα δηλώσει πως το «Το Αιγαίο μετατρέπεται σε θάλασσα νεκροταφείου».⁴⁸ Απαιτείται, επομένως, η άμεση λήψη μέτρων καθώς επίσης η προσέγγιση της μεταναστευτικής κρίσης με όρους ανθρωπιστικής κρίσης. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται, «Με όρους ανθρωπιάς πρέπει να δούμε το μεταναστευτικό»,⁴⁹ διότι οι «οικονομικοί και πολιτικοί μετανάστες και πρόσφυγες είναι οι σύγχρονοι κολασμένοι της γης».⁵⁰

Εν κατακλείδι, στη ρητορική του Α. Τσίπρα το μεταναστευτικό πρόβλημα αποτελεί πρόβλημα παγκοσμίων διαστάσεων και όχι αμιγώς ελληνικό. Αποτελεί, ειδικότερα, ζήτημα που λαμβάνει χαρακτηριστικά ανθρωπιστικής κρίσης. Απέναντι σ' αυτό το πρόβλημα η Ελλάδα, παρά τις σημαντικές οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει, απαιτείται να λειτουργήσει αλληλέγγυα με πολιτικές που θα παρέχουν βοήθεια και περίθαλψη στους μετανάστες. Κι αυτό, διότι όπως υποστηρίζεται, δεν πρόκειται ανθρώπους που αποσκοπούν στο βανδαλισμό της χώρας, αλλά αντίθετα για «σύγχρονους κολασμένους της γης» που αναζητούν καλύτερο μέλλον. Δεν απειλείται λοιπόν στις συνθήκες αυτές η ελληνική εθνική ταυτότητα και ομοιογένεια, αλλά αυτήν ακριβώς η ανθρωπιά και αλληλεγγύη που τη δικαιώνει.

⁴⁸ *Αυτόθι.*

⁴⁹ *Αυτόθι.*

⁵⁰ Βλ. «Η μεταναστευτική πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ», πολιτική απόφαση του ιδρυτικού συνεδρίου του ΣΥΡΙΖΑ, στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο (link) : <http://www.rizopoulospost.com/h-metanasteutikh-politikh-tou-syriza> (ημερομηνία προσπέλασης: 12-01-2015).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία αποτελείται από δυο τμήματα. Στο πρώτο τμήμα, εξετάζεται η θεωρητική προβληματική σχετικά με τη «ρητορεία» στον πολιτικό λόγο, καθώς και ορισμένα στοιχεία που αφορούν στη συγκυρία των βουλευτικών εκλογών της 25^{ης} Ιανουαρίου 2015 στην Ελλάδα. Στο δεύτερο μέρος, εξετάζονται η πολιτική ρητορική και επιχειρηματολογία των δύο μεγαλύτερων σε εκλογική απήχηση πολιτικών κομμάτων στη δοσμένη συγκυρία, ήτοι της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ, αναφορικά με το ζήτημα της οικονομικής και μεταναστευτικής κρίσης. Η πολιτική ρητορική των εν λόγω πολιτικών αρχηγών στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας εξετάζεται υπό το πρίσμα στοιχείων της γλώσσας (μεταφορές, παρομοιώσεις, κ.λπ.) με τα οποία επιδιώκεται να διαμορφωθεί συγκεκριμένων πλαίσιο νοημάτων, ορισμών της κατάστασης και συναισθηματική κινητοποίηση του εκλογικού σώματος.

Από την εξέταση της πολιτικής ρητορικής προκύπτει αβίαστα ότι υπάρχουν σαφείς ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές ανάμεσα στα δυο κόμματα. Ο τρόπος με τον οποίο συλλαμβάνουν τα προβλήματα και οι παρεπόμενες πολιτικές που διατυπώνουν για την αντιμετώπισή τους, παρά τις όποιες συγκλίσεις μπορούν να εντοπιστούν σε επιμέρους διαστάσεις τους, εμφανίζει σημαντικές διαφορές. Πράγματι, με εξαίρεση τη συμφωνία που υπάρχει για τη κρισιμότητα των δύο αυτών ζητημάτων και την ανάγκη άμεσης αντιμετώπισής

τους, οι προτεινόμενες πολιτικές διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους. Για τη ΝΔ, εν προκειμένω, η οικονομική κρίση αποδίδεται σε πρακτικές λαϊκισμού και στην αυξημένη κρατική παρέμβαση που συντηρούσε πελατειακά δίκτυα εις βάρος της οικονομίας. Για τον ΣΥΡΖΑ, αντίθετα, η οικονομική κρίση οφείλεται εν πολλοίς στις πολιτικές λιτότητας που προβλέπονται στο «Μνημόνιο» που συμφωνήθηκε με ξένους φορείς και οι οποίες αφαιρούν από τις ελληνικές κυβερνήσεις κάθε δυνατότητα αυτόνομης χάραξης πολιτικής. Οι προτεινόμενες πολιτικές ώστε να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση και να τεθούν βάσεις για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη διαφέρουν αντιστοίχως. Για τη ΝΔ, επείγουν πολιτικές που θα αντιμετωπίζουν την κρατική επέκταση, θα «νοικοκυρεύουν» τα δημόσια οικονομικά, και θα απελευθερώνουν πόρους για την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών από τις δυνάμεις της οικονομίας. Για τον ΣΥΡΙΖΑ, αντιθέτως, επείγει η υλοποίηση πολιτικών που θα προστατεύουν την πολυπληθή «μεσαία τάξη», θα μειώνουν τη φορολογία και θα ενισχύουν τη μικρή επιχειρηματικότητα που συνιστά και την πλειοψηφία στην εγχώρια δομή παραγωγής.

Στην προώθηση αυτών των διαφορετικών αντιλήψεων και πολιτικών οι δύο πολιτικοί αρχηγοί αναπτύσσουν ευδιάκριτες ρητορικές στρατηγικές. Μεταφορικά σχήματα, εν προκειμένω, και χρήσεις της γλώσσας που παράλληλα αποσκοπούν σε συναισθηματική κινητοποίηση του εκλογικού σώματος. Πιστοποιείται έτσι ο άρρηκτος δεσμός ανάμεσα στη ρητορική και στον πολιτικό λόγο. Η επιθυμητή

συλλογική πορεία δεν προκύπτει ως «αντικειμενικό δεδομένο», αλλά κατασκευάζεται στο πλαίσιο νοημάτων στα οποία η γλώσσα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ-ΠΗΓΕΣ

- <http://www.patris.gr/articles/61606?PHPSESSID=#.WMhfFqKzINs>
- <http://www.sigmalive.com/archive/simerini/analiseis/politics/170857>
- <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=120916>
- <http://www.kalpes.gr/ekloges-apotelesmata/voyleytikes-ianoyarios-2015/>
- [http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/#{"cls":"main","params](http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/#{)
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CF%83%CE%AF%CF%80%CF%81%CE%B1%CF%82
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%82
- <http://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2015-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholisi>
- <http://primeminister.gr/2015/01/10/13168>
- <http://primeminister.gr/2015/01/09/13165>
- <http://primeminister.gr/2015/01/08/13162>
- <http://primeminister.gr/2015/01/03/13143>
- <http://primeminister.gr/2015/01/05/13149>
- <http://primeminister.gr/2015/01/07/13159>
- <https://www.youtube.com/watch?v=Wp2gTh5kddI>
- <http://primeminister.gr/2015/01/28/13286>
- <https://www.youtube.com/watch?v=ytB7z1zExYY>
- <https://www.youtube.com/watch?v=xHyYSHXCMAI>
- <https://www.youtube.com/watch?v=uyYhQsJ49Xk>
- <https://www.youtube.com/watch?v=KFJqIXONDYU>
- <http://www.rizopoulospost.com/h-metanasteutikh-politikh-tou-syriza>